

УДК 7.01.06

Ольга ГУЛЯЄВА,

аспірант

кафедри культурології та мистецтвознавства

Одеського національного політехнічного університету

ВЗАЄМОДІЯ ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВА У ХУДОЖНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Гуляєва О. Взаємодія традиції та новаторства у художньому процесі.

У статті аналізується доцільність характеристики художнього процесу України з позицій взаємодії «традиції» та «новаторства». Пропонується розгляд означених категорій з точки зору науковців та художників. Висвітлюється різні варіанти змісту поняття «традиція». Зазначається, що художній процес в цілому правомірно характеризувати як традиційну, канонічну систему, рухому концептуальним, творчим началом, що генерує його інноваційність. Наголошується, що у мистецтвознавстві відчувається потреба виведення проблематики зазначеної області на загальнонауковий, філософський рівень.

Ключові слова: традиція, новаторство, художній процес, мистецтво, культура.

Gulyaeva O. Interaction of tradition and innovation in the art process.

The article analyzes the feasibility of the characteristics of the artistic process in Ukraine from the point of interaction between «tradition» and «innovation». Proposed consideration of these categories from the point of view of scientists and artists. It illuminates the different versions of the concept of «tradition». It is noted that the artistic process legitimately be characterized as traditional, canonical system that moves conceptual, creative beginning, generating its innovativeness. It is noted that in art there is the need for the withdrawal of this problem in the general scientific, philosophical level.

Key words: tradition, innovation, artistic process, art, culture.

Гуляєва О. Взаимодействие традиции и новаторства в художественном процессе.

В статье анализируется целесообразность характеристики художественного процесса Украины с позиций взаимодействия «традиции» и «новаторства». Предлагается рассмотрение указанных категорий с точки зрения ученых и художников. Освещаются различные варианты содержания понятия «традиция». Отмечается, что художественный процесс в целом правомерно характеризовать как традиционную, каноническую систему, движущуюся концептуальным, творческим началом, генерирующим его инновационность. Отмечается, что в искусствоведении ощущается потребность вывода проблематики указанной области на общенаучный, философский уровень.

Ключевые слова: традиция, новаторство, художественный процесс, искусство, культура.

Постановка проблеми. Своєрідним та з характерними особливостями є мистецтво України, яке потребує перегляду та кардинального переосмислення, створення нової концепції розвитку та впровадження нових методів і підходів в оцінці явищ художньої культури та мистецтва, що суголосні сучасному мистецтвознавству. Мистецтво України формувалося протягом тривалого періоду та формується і донині.

Характерною рисою довготривалого художнього процесу, зокрема і в Україні, є мистецькі перетворення, що охоплюють усі сфери творчої діяльності людини. При вивченні причин та наслідків даних зрушень закономірно виникає питання про механізми, що сприяли появі даних культурних явищ. Якщо розглядати мистецтво не лише як одну із форм суспільної свідомості, а також як одну із

особливих форм орієнтації людини в оточуючому її світі [6, с. 238], форму пізнання і самопізнання, то потужним механізмом здатним до динамічного селекціонування і перетлумачення усіх сутнісних проявів творчості виступає, власне, мистецька традиція, особливо у взаємодії з новаторством. Тому, вважаємо, особливості мистецького процесу України доцільно буде розглядати саме з позиції проблем співвідношення традицій та новаторства, оскільки усі значні перетворення та повороти у житті художньої культури завжди (поряд з іншим) супроводжуються гострими дискусіями про взаємодію цих категорій.

Мета статті полягає в обґрунтуванні доцільності у сучасній мистецтвознавчій науці характеристики художнього процесу України з позицій взаємодії традиції та новаторства.

Викладення основного матеріалу. Незважаючи на велику кількість мистецтвознавчої літератури з проблем традиції, в цій галузі знання слід відзначити недостатню розробленість її визначення, яке зводиться до констатації присутності минулого в сьогоденні [4, с. 138], трактується як пам'ять художньої культури, її «спадковий код», як посередник між минулим і сучасністю, як система художньо-світоглядних установок, складових найбільш значних частин «класичної» спадщини конкретного професійного співтовариства в мистецтві. Одна з причин подібного роду «розмитості» поняття традиції в тому, що в мистецтвознавчій літературі зв'язок сучасності та минулого культури визначається за допомогою двох рівноправних понять – «традиція» і «спадкоємність», що слід розуміти як «характеристику акту і результату художньої творчості з боку традиції» [11, с. 217]. Однак, розводячи ці два поняття, А.А. Каменський справедливо зазначає, що спадкоємність визначає своїм предметом тільки системи та методи передачі історико-культурного досвіду і не зачіпає змістовну сторону аналізованих явищ [6, с. 219]. Поняття художньої традиції є більш широким і поряд з формами і характером динаміки культури, включає в себе конкретний зміст її проявів, що в сукупності становить системну єдність стилів, напрямків, шкіл у мистецтвознавстві.

Єдність традиції, обов'язкова для будь-якої культури, в розглянутих ситуаціях не дозволяє визначити її як початкове цілісне утворення, а як процес відбору, освоєння, передачі та розвитку історично сформованого художнього досвіду, що характеризується складними перебудовами, в ряді випадків – свідомою реконструкцією, деформацією і відродженням [2, с. 92].

Розкриттю змісту поняття традиції, починаючи з трактувань у давньогрецькій філософії, присвячена стаття М. Бобровського. Автор зазначає, що проблематика традиції розглядається у всіх підходах, що заявили про себе з початку ХХ століття, коли історики звернулися до проблеми культури. Конкретним етнологічним дослідженням і розвитку методології етнологічного пізнання зобов'язані тим, що сталася переоцінка старого ставлення до традиції, де традиція виключалася з раціонального досвіду. В кінці 80-х ХХ ст. також були здійснені спроби переосмислення взаємозв'язку традицій і новаторства у зв'язку з «перебудовою». Відмова від ідеологем радянської епохи в постперебудовний час, природно, стимулювала ностальгічний пошук традиційних підстав соціального переналаштування. Тепер це диктується вже простою потребою суспільства в самозбереженні та подоланні гострої соціальної кризи. М. Бобровський визначає традицію як відносно стійкі, такі, що повторюються, володіють певною несанкціонованою нормативністю форми, способи, прийоми, методи діяльності, які складаються в межах конкретного соціального організму, обумовлені культурними, суспільно-економічними, політичними й іншими особливостями його існування, передаються від покоління до покоління, а також отримали логічне обґрунтування [3, с. 101]. Дане визначення вважаємо достатньо обґрунтованим, проте залишає підстави для подальших дискусій з даної проблематики.

Проблема новаторства в основному була предметом дослідження в галузі філософії та психології мистецтва. Так, представники німецької класичної філософії виникнення нового і неповторного в мистецтві пов'язували з талантом і геніальністю (І. Кант, Г.В.Ф. Гегель). У ряді

досліджень звертається увага на роль індивідуальності у формуванні художнього образу та ін. За твердженням А.С. Арутюнова, при всій своїй опозиційності і традиція, і новація взаємопов'язані і взаємозумовлені такою мірою, що часом їх складно диференціювати: адже жодна новація ніколи не залишається нововведенням тривалий час, точно так само, як жодна традиція не є спочатку традицією, а виникає як інновація. Аргумент «так було завжди» в кінцевому рахунку не вірний: не завжди, а якийсь більш-менш тривалий період. Справа в тому, що інновація приживається важко, не без протиріч і не без втрат. Її входженню в культуру завжди перешкоджають традиційні уявлення, прийняті в суспільстві. Інновація зазвичай сприймається як «вада», як порушення «універсальних» для даного етносу правил (як, наприклад, творчі досягнення «незалежних» художників в Одесі на початку ХХ століття). Щоб інновація прижилася, необхідно покоління або кілька поколінь людей, які прийняли б її і звикли б до неї (приклад, реакція на тих же «незалежних» у кінці ХХ століття, коли їх творчість була визнана традицією авангардного живопису в Одесі). Можливі два способи відправлення інновації: «закон наслідування» і «закон протиставлення». В Одесі відбувся «закон наслідування» (прийняття іноземних напрямів у мистецтві та адаптація їх на власній території), що передбачає переважно інокультурні інновації. Якщо культура не відкинула відразу нетрадиційне, то вона намагається ці інновації якимось модифікувати, адаптувати до строю національного характеру і звичним йому стандартам. Причини цього очевидні: розвиток засобів масової комунікації; легкість і доступність подорожей і міграцій; відчуття людства не як сукупності різних етносів, а як єдності людей у просторі спільного життя. Саме в умінні приймати і засвоювати новації і складається життєздатність традиції. Але для цього потрібен час. Про те, що новація перетворилася на традицію можна говорити тоді, коли в пам'яті членів етносу стирається момент введення новації та враження про цю подію стають приналежністю історії [10, с. 138].

У багатьох мистецтвознавчих дослідженнях, переважно в працях іноземних

авторів, зокрема І.Я. Богуславської, Ю.Д. Колпинського, Є.Ф. Кожині, В.М. Лазарева, М.Г. Неклюдова, Ц.Г. Нессельштрауса, Є.І. Ротенберга, Д.В. Сараб'янова, І.А. Смирнової та інших, взаємодія традиції і новаторства розглядається на основі аналізу розвитку шкіл, напрямків і стилів. Так, Д.В. Сараб'янов, з позицій еволюції художньої традиції, розглядає розвиток російського образотворчого мистецтва, зокрема російського авангарду. Він наголошує на тому, що спочатку авангард у Росії на початку ХХ століття виник як новація, далі «приблизно до середини десятиліття успішно йшов вперед і набирав темпи. Правда він у багатьох випадках мав відтінок утопії і втрачав свій колишній філософський зміст. Далі розвиток авангарду було різко перервано партійними і урядовими постановами і втручанням державних органів... Незабаром авангард зійшов нанівець.. Лише наприкінці 50-х років російський авангард початку століття, давно вже визнаний у всьому світі, постав як класика або традиція» [9, с. 295].

Роздуми про традиції та новаторство наявні у теоретичних працях багатьох художників (Леонардо да Вінчі, Н. Пуссен, Е. Делакруа, П. Пікассо, К. Малевич, В. Кандинський та інші.). Зокрема Е. Делакруа, будучи новатором свого часу, у своєму щоденнику аналізує традиції античного мистецтва у роботах художників, зокрема Тиціана, наголошуючи на поєднанні у його мистецтві «ідеального» як традиційного та «правдивого» як новації [8, с. 162]. Леонардо да Вінчі навпаки виступав проти традиції. Він вважав, що «перешкодою для справжнього знання є влада традиції, книжкової вченості, що зневажає безпосередніми спостереженнями і досвідом» [5]. Із закликком до новаторства виступає у своїх висловах П. Пікассо: «За винятком деяких художників, які відкривають живопису нові горизонти, сучасні молоді художники не знають, яким шляхом їм іти. Замість того, щоб взяти відправною точкою наші шукання і відкрито і прямо протидіяти їм, вони намагаються пожвавити минуле, звернутися до традиції, хоча все чекає їх творчості, а не простого повторення зробленого. Чому ж ці художники так судорожно чіпляються за те, що вже зіграло свою роль?» [7, с. 124]. Таким чином, ми можемо бачити і традицію, і

новацію як невід'ємну складову творчого процесу.

Як зазначає Н. Авер'янова, осмислення важливості національних традицій (визнання їхньої ідейної та художньої специфіки) для розвитку української культури стало особливо помітним на межі XIX-XX століть. Митці все частіше зверталися до своїх історичних коренів, художніх традицій, в яких вбачали підґрунтя і для подальшого розвитку національного стилю в українському мистецтві. Автор зазначає, що українське образотворче мистецтво розвивалось тоді в контексті західноєвропейських новацій. При цьому концепція подальшого розвитку українського образотворчого мистецтва включала в себе відродження національних традицій і пошуки втілення рис національного світобачення [1, с. 18].

Висновки. Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що в мистецтві лише умовно можна розділяти традиційну і новаторську фази розвитку. Художній процес загалом правомірно характеризувати як традиційну, канонічну систему, що рухається «зсередини» концептуальним, творчим началом, генеруючим його інноваційність. Новації правомірно трактувати як продовження художньої традиції, які «вмонтовані» в механізм художньої діяльності. В результаті прийняття суспільством у галузі художньої культури новації-інновації існуюча традиція розширюється. Починаючи з останньої третини XX століття в працях по вітчизняному мистецтвознавству все наполегливіше відчувається потреба виведення проблематики зазначеної області на загальнонауковий, філософський рівень рефлексії, на якому тільки й можливо зробити оцінку змісту, загальнонаукового значення того чи іншого культурного феномена. Тому мистецтвознавчий аналіз того, як діє механізм взаємодії традиції та новації, як співвідноситься «старе» і «нове», закріплений у творах мистецтва і працях по мистецтвознавству, дозволяє побачити не тільки внутрішню логіку розвитку мистецтва, концептуальний регламент художньої епохи, стильове і композиційне рішення, конкретну художню позицію, а й

внести вклад у теоретичне обґрунтування розвитку мистецтва конкретного етносу та особливості його історичної реконструкції в культурі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авер'янова Н. Українське образотворче мистецтво як невід'ємний чинник етнозбереження та націєтворення/ Н. Авер'янова // Українознавство. – 2009. – №13. – С. 18-21
2. Аверькова А.А., Краева А.Г. Художественная традиция и концептуальные новации в искусстве/ А.А.Аверькова, А.Г.Краева// Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. – Тамбов: Грамота, 2013. – № 8: в 2-х ч. Ч. II. – С. 92-95
3. Бобровський М.І. Зміст поняття «традиція» / М.І.Бобровський// Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2012. – №49. – С. 96-101
4. Ванслов В.В. Эстетика. Искусство. Искусствознание/ В.В.Ванслов. – М.: Изобразительное искусство, 1983. – С. 138
5. Избранные произведения Леонардо да Винчи: В 2 т.//[Под ред. К.Андреевой] – Издательство Студии Артема Лебедева, 2012. – 924 с.
6. Каменский А.А. О смысле художественной традиции/ А.А.Каменский // Критерии и суждения в искусствознании. – М.: Советский художник, 1986. – С. 219
7. Мастера искусств об искусстве. Избранные отрывки из писем, дневников, речей, трактатов: В 7т./ [Под ред. Д.Аркина] – Т.5, – М.: «Искусство», 1969. – С.124
8. Мастера искусств об искусстве. Избранные отрывки из писем, дневников, речей, трактатов: В 7т./ [Под ред. И. Цагарелли] – Т.4, – М.: «Искусство», 1967. – С.162
9. Сарабьянов Д. В. История русского искусства конца XIX - начала XX века/ Д.В. Сарабьянов. – М., 2001, – С. 295
10. Чернявская Ю.В. Народная культура и национальные традиции: учебно-методическое пособие./ Ю.В.Чернявская. — Минск, 1998. – С.135-138
11. Эстетика: словарь / [Под ред. А. А. Беляева] – М.: Политиздат, 1989. – С. 217

Надійшла до редакції 6.10.2015